

บทที่ 1

การสอนทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

1.1 ความจำเป็นและความมุ่งหมายของการสอนทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

1.1.1 ความจำเป็นของการสอนทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

ปัจจุบันและอนาคตการสอนให้นักเรียนเกิดทักษะในการศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง มีความสำคัญมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของวิทยาการต่างๆ ในโลกนี้ การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องมุ่งเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถในการแสวงหาข่าวสารความรู้ในเรื่องต่างๆ ได้ทันต่อเหตุการณ์ การฝึกฝนให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน การศึกษาค้นคว้า หาความรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาของตนเองในระดับสูงขึ้นไป เป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นมากสำหรับการศึกษาปัจจุบัน

ณรงค์ ป้อมบุปผา (2526: 3) ได้กล่าวถึงเหตุผลของการสอนให้นักเรียนนักศึกษา รู้จักวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองว่า

1. วิทยาการต่างๆ เปลี่ยนแปลงรวดเร็วมาก ไม่ว่าจะเป็นศาสตร์ของพฤติกรรมมนุษย์ และเหตุการณ์ความเป็นไปในสังคม และศาสตร์ของหลักเกณฑ์และทฤษฎีความรู้ต่างๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ การสอนที่ใช้วิธีบอกและจด จึงยังไม่เป็นการเพียงพอ จะต้องให้ผู้เรียนอ่านเองอีกไม่น้อย

2. แนวการเรียนการสอนเปลี่ยนแปลงไปเป็นการศึกษาตลอดชีวิต และเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น ดังนั้นผู้เรียนจึงต้องเรียนรู้เกี่ยวกับแหล่งวิชาที่มีอยู่ในชุมชน ตลอดจนวิธีหาความรู้จากแหล่งวิชาการเหล่านั้น

3. สภาพสังคมในปัจจุบัน ต้องต่อสู้ดิ้นรนอย่างหนักหน่วงเข้มข้นยิ่งขึ้น ผู้ที่รู้จักประเมินสถานการณ์และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้พอเหมาะ จึงจะอยู่ในสังคมได้อย่างผาสุก นั่นคือทุกคนจะต้องเฝ้าหาความรู้และรับทราบความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ อยู่เสมอ โดยศึกษาจากแหล่งวิชาการที่สังคมจัดให้มีขึ้น เช่น ห้องสมุด เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าความสำคัญของการศึกษาในปัจจุบัน อยู่ที่ความสามารถของผู้เรียนใน

การแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง เปลี่ยนจากแนวความคิดทางการศึกษาเดิมที่เน้นหนักอยู่กับ การเรียน การสอนในชั้นเรียน โดยครูเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียนเพียงฝ่ายเดียว เปลี่ยนมาเป็นการเรียน การสอน ที่ทั้งผู้สอนและผู้เรียนวางแผนร่วมกัน บทบาทของครูเป็นผู้คอยชี้แนะมากกว่าการป้อนความรู้ ดังนั้นการสอนทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองแก่นักเรียน จึงเป็นหน้าที่รับผิดชอบของผู้สอน ที่จะต้องถ่ายทอดทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้า ตลอดจน การมอบหมายงานให้นักเรียนได้ปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองในที่สุด ดังคำ ของ คาร์ล โรเจอร์ ที่กล่าวว่า “ข้าพเจ้ามองการช่วยให้เกิดการเรียนรู้ เป็นเสมือนเป้าหมาย ของการศึกษา และเป็นวิธีการที่เราสามารถเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่ในฐานะของปัจเจกชนที่อยู่ ในกระบวนการ...” เราว่าการเริ่มต้นของการเรียนรู้แบบนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับทักษะการสอนของ ผู้สอน หรือขึ้นอยู่กับความรู้ทางวิชาการในสาขาของเขา หรือขึ้นอยู่กับวิธีการเรียนรู้แบบที่เขาได้ ใช้ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การบรรยายและการใช้ความรู้ หรือขึ้นอยู่กับหนังสือจำนวนมากมายมหาศาล ถึงแม้สิ่งเหล่านี้ในบางครั้งอาจจะถูกใช้เป็นแหล่งที่มาของความรู้ที่สำคัญอย่างหนึ่ง การช่วย ให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสำคัญยิ่งนั้น กลับขึ้นอยู่กับคุณสมบัติทางเจตคติบางอย่าง ซึ่งจะ เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างผู้อำนวยการเรียนรู้เท่านั้น (ลาลี ทองธิว, 2527: 53) การสอนทักษะการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน ต้องมีความสอดคล้องกัน คือการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ทักษะการศึกษาค้นคว้า แม้จะเป็นทักษะเฉพาะของแต่ละคน แต่สามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ให้ไปสู่ทิศทางที่ถูกต้องพึงประสงค์ได้ การสอนทักษะ วิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จึงเป็นวิชาประเภทแนะแนวทาง (How to study) ที่จำเป็นสำหรับ การเรียน การสอน ทุกสาขาของวิชา

สำหรับทักษะการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง มีความเกี่ยวข้องกัน 2 ส่วนคือ

1. ทักษะการศึกษา หรือทักษะการเรียน เป็นทักษะในด้านการอ่าน การฟัง การเขียน และทักษะการจำ
2. ทักษะการค้นคว้า เป็นทักษะในด้านการค้นหาข้อมูลจากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ สามารถวิเคราะห์แหล่งข้อมูลที่ต้องการ รู้จักใช้เครื่องมือช่วยการค้นคว้า เช่น บัตรรายการ บรรณานุกรม และหนังสือพิมพ์ บรรณานุกรม และการใช้หนังสืออ้างอิงประเภทต่าง ๆ

1.1.2 ความมุ่งหมายของการสอนทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

เนื่องจากวิชาการสอนทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นวิชาที่มุ่งหวังเสริม สร้างทักษะการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน ให้เป็นผู้มีความสามารถในการศึกษาค้นคว้าวิชาการ แขนงต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการสอนวิชานี้มีจุดประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้สอนได้ประยุกต์หลักวิชาทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ไปใช้กับการจัดการการเรียนการสอนในสาขาวิชาต่าง ๆ
2. เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญและประโยชน์ของทักษะการศึกษาค้นคว้า
3. เพื่อปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน และการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง
4. เพื่อให้ผู้เรียนรู้วิธีการหาความรู้อย่างมีหลักเกณฑ์และถูกวิธี
5. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ทักษะการศึกษาค้นคว้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ความหมายของทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้า

ทักษะ (Skills) เป็นสิ่งที่คนเรามีกันอยู่แล้วทุกคน ต่างกันออกไปมากบ้างน้อยบ้างตามประสบการณ์ที่ได้รับ อายุที่เพิ่มขึ้น และระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน เช่น คนไทยที่พูดจากับชาวต่างประเทศได้คล่องแคล่ว แสดงว่าเขามีทักษะในเรื่องภาษามาก หรือคนที่สามารถแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าได้ดี ก็แสดงว่าเขามีทักษะของการปรับตัวและแก้ปัญหาได้ดี (จำเนียร ช่วงโชติ และ นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2528: 13)

ทักษะพื้นฐานการศึกษา (Basic study skills) เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการศึกษา อาจจะมีค่าอื่น ๆ ที่มีความหมายเช่นเดียวกัน คือ ทักษะการเรียน ทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้า หรือเทคนิคการเรียน รอนทรี (Rowntree, 1981: 303) กล่าวว่าทักษะการเรียนเป็นทักษะรวม (Integrated skills) หรือมหทักษะ (Macro skills) หมายถึงความสามารถพิเศษใด ๆ หรือวิธีที่ผู้เรียนใช้ในการเรียน การอ่าน การฟัง อย่างพินิจพิเคราะห์จากคำบรรยาย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การจดบันทึก การเขียนความเรียง และการจดจำสูตรต่าง ๆ และการทบทวนสำหรับการสอบ เป็นต้น

ฮิล (Hill, 1982: 261-262) ได้ให้คำจำกัดความทักษะทางการเรียนไว้ว่า คือการที่ผู้เรียนจะต้องมีทักษะที่เป็นช่วงกว้างในการเชื่อมโยงกับหลักสูตรการเรียน ทักษะอย่างหนึ่งที่เป็นคือความต้องการที่จะพัฒนาทักษะในการอ่านเร็ว และต้องมีทักษะการเลือกและความเข้าใจ มีความสามารถที่จะดึงจุดสำคัญของเรื่องที่อ่าน และสามารถตั้งคำถามจากสมมติฐานที่ตั้งไว้ได้ การวางแผนและจัดเวลา คือทักษะทางการเรียนที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการพัฒนาของความสามารถที่จะรวบรวมความสนใจของคน ๆ นั้น ทักษะทางการเรียนนั้นรวมถึงความสามารถที่จะใช้แหล่งข้อมูลจากห้องสมุดจดบันทึก เขียนเรียงความ การสอบ พัฒนาการของทักษะทางการเรียน สามารถทราบได้จากการพัฒนาวิธีการสอนตัวเองในการอ่านให้ดีขึ้น

ฮาร์ท (Hart) และเคลเลอร์ (Keller) ได้ทำวิจัยเรื่อง Self-Reported Reasons for Poor Academic Performance of First-term Freshmen เพื่อศึกษาถึงสาเหตุของการเรียนตกต่ำของ

นักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 375 คน ที่พักอาศัยอยู่ในหอพักมหาวิทยาลัย Miami ซึ่งได้รับผลการเรียนระดับ C (2.0) ตลอดภาคเรียนแรก และพบว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเรียนของนักศึกษาส่วนใหญ่คือ ความล้มเหลวในเรื่องการวางแผนการเรียน การพัฒนานิสัยการเรียนที่ดี ความพยายามทำงานในวิชาที่เรียน การไม่เอาใจใส่ในการเรียน และขาดวินัยในตนเอง (วุฒิปล สกสกลเกียรติ, 2524: 56)

1.3 ความสำคัญของทักษะวิธีการศึกษากันกว่า

นักศึกษาอาจเคยสงสัยว่า เหตุใดบางคนเรียนได้ดีกว่าคนอื่น ๆ และอาจจะได้คำตอบข้อสงสัยนั้นว่า เป็นเพราะเขา “สมองดี” กว่าคนอื่น ๆ คำตอบนี้มีส่วนถูกอยู่มาก เพราะสติปัญญาย่อมส่งเสริมให้คนเรียนดี แต่ไม่ถูกต้องทั้งหมด เพราะนอกจากสติปัญญาแล้ว ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ อีกมากที่ทำให้คน ๆ นั้น เรียนได้ดี แมตดอกซ์ (Meddow, 1983: 11) พบว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ช่วยให้การทำงานและการศึกษาสำเร็จมีดังนี้

1. ความฉลาดและความสามารถพิเศษ 50-60%
2. ความขยัน ความพยายาม และการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ 30-40%
3. โอกาส องค์ประกอบจากสิ่งแวดล้อมภายนอก 10-15%

ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของลิงด์เกรน (Lingren, 1969: 49-51) ที่พบว่าการประสบความสำเร็จในการเรียนของนักศึกษา ขึ้นอยู่กับการมีนิสัยการเรียนที่ดี มีความสนใจในการเรียนถึงร้อยละ 25 เกิดจากเขาวินิจฉัยร้อยละ 15 นอกจากนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่น ๆ ในทำนองเดียวกันจากการค้นพบของอีลิช (Ehrlich, 1934: 2-4) พบว่านักศึกษาที่เรียนดีนั้นต้องมีนิสัยในการทำงานที่ดี รู้จักที่จะใช้เวลาให้เกิดประโยชน์มากที่สุด รู้จักวิธีเขียนและวิธีทำให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ ไม่จำเป็นต้องเป็นคนมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดมากในทางกลับกัน ฮิลเดรท (Hildreth, 1966: 422) พบว่า คนที่มีสติปัญญาดีประสบความสำเร็จในการเรียน มีสาเหตุเนื่องมาจากนิสัยในการเรียนไม่ดี ขาดความสนใจในวิชาการ ขาดแรงจูงใจ และไม่มีเป้าหมายในการเรียน

จะเห็นได้ว่าการเรียนให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องอาศัยองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีใช้สติปัญญาแต่อย่างเดียว การเรียนรู้วิธีการที่จะเรียน การเสริมสร้างนิสัยในการเรียน และต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์และมีความจำเป็นต่อการเรียน สิ่งเหล่านี้มิได้มีการเรียนการสอนกัน เช่น วิชาการแขนงต่าง ๆ ที่มีสอนในสถาบันการศึกษา จึงมีนักศึกษาเป็นจำนวนมากที่ต้องออกจากการเรียนกลางคัน หรือเรียนไม่สำเร็จ ทั้ง ๆ ที่มีความ

พยายามในการศึกษา ความผิดพลาดเหล่านี้มาจากสาเหตุการขาดความรู้ในเรื่องวิธีการศึกษาค้นคว้านั่นเอง

1.4 ส่วนประกอบของทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้า

ยังไม่มีข้อสรุปที่แน่นอนเกี่ยวกับส่วนประกอบของทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้า นักการศึกษาแต่ละคนแบ่งทักษะย่อยต่าง ๆ ตามความคิดและประสบการณ์ของตนเอง แต่ในส่วนหลักจะมีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับที่การเน้นความสำคัญของทักษะที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ จากความแตกต่างของวัฒนธรรม ทำให้การมองทักษะพื้นฐานในบางเรื่องต่างกัน โดยพื้นฐานการศึกษาและการอบรมเลี้ยงดู สิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ทักษะบางอย่างเป็นเรื่องปกติของชนชาติหนึ่ง แต่ชาติอื่น ๆ มีน้อยมาก จึงจำเป็นต้องสอนกันใหม่ เช่น ทักษะการอ่านของชาวญี่ปุ่นและอเมริกัน เมื่อเปรียบเทียบกับทักษะการอ่านของคนไทย จะเห็นว่ามีความแตกต่างกันมาก

แฮมบลิน (Hamblin, 1981: 23-24) กล่าวว่าทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้า ประกอบด้วย

1. ทักษะการทำการบ้าน
2. ทักษะการฟัง
3. ทักษะการอ่าน
4. ทักษะการสอบ
5. ทักษะการควบคุมตนเอง (Self-Management)

กรอเลียร์ (Grolier, 1978: 6-9) ได้แบ่งทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้าเป็น 10 ประเภท คือ

1. ทักษะการจำ
2. ทักษะการบันทึกย่อ
3. ทักษะการใช้หนังสืออ้างอิง
4. ทักษะการใช้ห้องสมุด
5. ทักษะการทำรายงาน
6. ทักษะการสอบ
7. ทักษะการอ่าน
8. ทักษะการวางแผนการศึกษา
9. ทักษะการฟัง
10. ทักษะการวิจารณ์หนังสือ

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้าที่นักศึกษาควรได้รับการฝึกฝนคือ

1. **ทักษะการวางแผนการศึกษา** ซึ่งได้แก่การรู้จักตัวเอง การกำหนดเป้าหมายในการศึกษา แรงจูงใจในการศึกษา การวางแผนการใช้เวลาในการศึกษา การจัดสภาพแวดล้อมของการเรียน และการสร้างนิสัยในการเรียนที่ดี และมีการประเมินผลตนเอง

2. **ทักษะการฟัง** มีทักษะในการฟังคำบรรยาย ฟังอภิปราย การฟังการสนทนา สามารถจับใจความจากการฟัง และมีมรรยาทในการฟัง

3. **ทักษะการอ่าน** รู้หลักในการอ่านหนังสือประเภทต่าง ๆ รู้หลักการอ่านเร็ว สามารถอ่านจับใจความได้

4. **ทักษะการเขียน** มีทักษะในการจดบันทึกย่อจากการอ่าน และการฟัง อย่างกะทัดรัด ชัดเจน และมีแบบแผน

5. **ทักษะการจำ** สามารถจดจำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและทนทาน มีหลักในการจำ

6. **ทักษะการสอบ** สามารถใช้หลักการสอบ เป็นประโยชน์ต่อการทำข้อสอบต่าง ๆ ด้วยดี

7. **ทักษะการศึกษาค้นคว้า** มีทักษะในการใช้แหล่งวิทยาการต่าง ๆ เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา รู้จักใช้หนังสือและห้องสมุด รู้จักใช้เครื่องมือช่วยการค้นคว้า เช่น บัตรรายการ ตรีรชนี วารสาร และหนังสืออ้างอิง

ทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้า 7 ประการนี้ เป็นทักษะพื้นฐานการศึกษา ที่นักศึกษาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ และเป็นสิ่งที่นักศึกษาจำเป็นต้องใช้ในการศึกษาวิชาการแขนงต่าง ๆ กระบวนการนี้จึงเรียกว่า การสอนทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพราะเมื่อนักศึกษามีความสามารถในการใช้ทักษะพื้นฐานการศึกษาแล้ว เท่ากับมีความสามารถในการนำความรู้ และทักษะเหล่านั้นไปใช้ในการศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง ซึ่งอาจถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถช่วยตนเองได้ สามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และรู้จักแสวงหาข้อมูลใหม่ ๆ มาใช้ประกอบการศึกษาและอาชีพ ใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างปกติ

1.5 คุณสมบัติของผู้มีทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการศึกษานั้น ต้องมีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ องค์ประกอบทางด้านสติปัญญา และองค์ประกอบอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ ความสนใจในการเรียน มีวินัย มีความขยัน อดทน รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และรู้จักวิธีเรียนโดยเฉพาะการมีทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้า ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่งสำหรับการศึกษา ที่มุ่งประสิทธิภาพ คุณสมบัติของผู้มีทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สามารถ

จะเสริมสร้างให้มีได้ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ จึงควรศึกษาว่าคุณลักษณะใดที่เรามีอยู่แล้ว และมีสิ่งใดที่ควรเสริมหรือเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น เพื่อจะได้เป็นผู้มีทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองที่ดี

คุณสมบัติของผู้มีทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จะประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 อย่าง คือ ลักษณะนิสัยในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการจัดการตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ รายละเอียดขององค์ประกอบแต่ละอย่าง จะได้กล่าวต่อไปนี้

1.5.1 ลักษณะนิสัยการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สเกเจอร์ (Skager, 1978: 24-25) ได้อธิบายคุณลักษณะของผู้เรียนรู้ด้วยตนเองไว้ 7 ประการ

1. เป็นผู้ยอมรับตนเอง (Self-acceptance) หมายถึงมีเจตคติในเชิงบวกเกี่ยวกับตนเองในฐานะที่เป็นผู้เรียน

2. มีการวางแผน (Planfulness) ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญคือ

2.1 รู้ถึงความต้องการในการเรียนของตนเอง

2.2 วางจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมกับตนเอง ให้สอดคล้องกับความต้องการที่ตั้งไว้

2.3 เป็นแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียน

3. มีแรงจูงใจภายใน (Intrinsic motivation) ผู้เรียนที่มีแรงจูงใจในการเรียนอยู่ในตัวของตัวเอง จะสามารถเรียนรู้โดยปราศจากสิ่งควบคุมภายนอก เช่น รางวัล

4. มีการประเมินตนเอง (Internalized evaluation) ผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถที่จะประเมินผลตนเองได้อย่างแน่นอนว่า จะเรียนได้ดีแค่ไหน โดยอาจขอให้ผู้อื่นประเมินการเรียนรู้ของตนก็ได้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องยอมรับการประเมินผลภายนอกว่า ถูกต้องก็ต่อเมื่อผู้ประเมินมีความคิดอิสระ และการประเมินสอดคล้องกับสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นจริงอยู่ในขณะนั้น

5. การเปิดกว้างต่อประสบการณ์ (Openness to experience) ผู้เรียนที่นำประสบการณ์เข้ามาใช้ในกิจกรรมชนิดใหม่ ๆ อาจจะสะท้อนการเรียนรู้ หรือการจัดวางเป้าหมายโดยอาจไม่จำเป็นที่จะเป็นเหตุผล ในการที่จะเข้าไปทำกิจกรรมใหม่ ๆ ความใคร่รู้ ความอดทนต่อความคลุมเครือ การชอบสิ่งที่ยุ่งยากสับสน และการเรียนแบบเล่น ๆ อาจจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำกิจกรรมใหม่ ๆ และทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่ ๆ อีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นการแสดงออกของประสบการณ์ อาจสะท้อนองค์ประกอบทางด้านอื่น ๆ อีกด้วย

6. **การยืดหยุ่น (Flexibility)** การยืดหยุ่นในการเรียนรู้ อาจชี้ให้เห็นถึงความเต็มใจที่จะเปลี่ยนแปลงเป้าหมายหรือวิธีการเรียน และใช้ระบบการเข้าถึงปัญหา โดยใช้ทักษะการสำรวจ การลองผิดลองถูก ซึ่งไม่ได้แสดงถึง การขาดความตั้งใจที่จะเรียนรู้ ความล้มเหลวจะได้รับการนำมาปรับปรุงแก้ไขมากกว่าที่จะยอมแพ้ยกเลิก

7. **การปกครองดูแลตนเอง (Autonomy)** ผู้เรียนที่ดูแลตนเอง เลือกที่จะผูกพันกับรูปแบบการเรียนรู้แบบใดแบบหนึ่ง ซึ่งอาจไม่สำคัญเท่าใดนักต่อวัฒนธรรมของสังคม (บางทีอาจจะมองว่าเป็นวิธีการที่ค่อนข้างอันตราย) บุคคลเหล่านี้สามารถที่จะตั้งปัญหากับมาตรฐานของระยะเวลาที่ให้ และสถานที่ ว่าลักษณะการเรียนแบบใดที่มีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับได้ อย่างไรก็ตามการเป็นตัวของตัวเองเหล่านี้ มักจะใช้ในหมู่ผู้เรียนที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และต่อสังคมส่วนรวมอย่างดี

กุกลีเอลมีโน (Guglielmino, 1977: 1-7) ได้ศึกษาลักษณะนิสัยของผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง พบว่ามีองค์ประกอบ 8 ประการ คือ

1. **การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ (Openness to learning opportunities)** เป็นผู้ที่มีความอดทนต่อการเรียน รักการศึกษาค้นคว้า ชอบการเรียนการสอนที่ต้องแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนอื่น ๆ ยอมรับในความผิดพลาดของตนเอง

2. **มโนคติของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ (Self concept as an effective learner)** เป็นผู้ใฝ่ใจในการศึกษา รู้แหล่งวิทยาการที่จะใช้เมื่อต้องการ สามารถบังคับตนเองให้ทำสิ่งที่ควรทำ สนุกกับการแก้ปัญหา และมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้เรื่องต่างๆ อย่างมาก

3. **ความคิดริเริ่มและอิสระในการเรียนรู้ (Initiative and independence in learning)** ทราบดีว่าตนเองต้องการเรียนรู้อะไรบ้าง สามารถเรียนด้วยตนเองได้ดี สามารถปรับปรุงแผนการทำงานได้

4. **ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง (Informed acceptance of responsibility for one's own learning)** เป็นผู้ที่รู้จักตนเอง รู้ความต้องการของตนเอง สามารถโยงเรื่องที่กำลังศึกษาให้สัมพันธ์กับเป้าหมายระยะยาวที่ตั้งไว้ และรู้จักวิธีที่จะเรียน

5. **ความรักในการเรียนรู้ (Love of learning)** รักการศึกษาค้นคว้ากระตือรือร้นที่จะเรียนรู้เรื่องต่างๆ อย่างมาก ชอบลองเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เห็นว่าการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำหรับการดำเนินชีวิต และมีความชื่นชอบต่อคนอื่น ๆ ที่รักการศึกษาค้นคว้าอยู่ตลอดเวลา

6. **ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)** สามารถวิเคราะห์ได้ว่าตนเองควรหรือไม่ควรเรียนรู้อะไรบ้าง สามารถค้นคิดวิธีการต่างๆ ในการเรียนเรื่องใหม่ๆ และด้วยวิธีการที่แปลกๆ

7. การยอมรับการเรียนรู้ในอนาคต (Positive orientation to the future) มีความต้องการเรียนรู้อยู่เสมอ ชอบที่จะคิดถึงเรื่องในอนาคต คิดว่าปัญหาเป็นเรื่องที่ท้าทาย และสามารถบังคับตนเองให้ทำในสิ่งที่ควรทำ

8. ความสามารถในการใช้ทักษะพื้นฐานการศึกษาและทักษะการแก้ปัญหา (Ability to use basic study skill and problem-solving skills) มีทักษะในการอ่าน การเขียน การฟัง และการจำ และทราบดีว่าจะค้นหาข้อมูลต่างๆ ได้จากที่ไหนเมื่อต้องการใช้ข้อมูลเหล่านั้น ทราบเทคนิคในการเรียนและสนุกกับการแก้ปัญหา คิดว่าปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถ¹³ สรุปได้ว่า ผู้มีลักษณะนิสัยการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะเป็นผู้ที่มีความรักในการเรียนรู้ มีแรงจูงใจภายใน ยอมรับความรู้ความสามารถของตนเองและผู้อื่น มีความคิดริเริ่มและเปิดกว้าง มีความรับผิดชอบ ทำงานอย่างมีแผนงาน และมีการประเมินผลงานของตนเองอยู่เสมอ

1.5.2 การจัดการด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

จากประสบการณ์การศึกษา ความอิสระเสรีที่มหาวิทยาลัย ปัญหาที่สำคัญคือ นักศึกษาไม่รู้วิธีที่จะใช้เวลาได้ดีที่สุดที่จะเป็นไปได้นักศึกษาส่วนใหญ่จะไม่มีตารางเวลาสำหรับการทำกิจกรรมต่างๆ และสูญเสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ การวางแผนการใช้เวลา การลำดับความสำคัญของงานที่ทำก่อนหลัง การมีสติไตร่ตรองในการทำงาน ตลอดจนการใช้สถานที่และโอกาสในการศึกษาและการทำงาน

จากการศึกษาบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการศึกษาและการทำงาน จะพบว่าบุคคลเหล่านั้นมีลักษณะร่วมกันประการหนึ่งคือ ทำงานอย่างมีแบบแผน มีการแบ่งเวลา และวิธีที่จะทำงานให้มีประสิทธิภาพ ภิญญู สาทร (2528: 13-43) ได้เขียนเกี่ยวกับวิธีเรียนอย่างไรจึงจะเก่ง มีสาระสำคัญคือ

1. มีแผนการเรียนที่แน่นอน กำหนดเวลาการทำงานไว้ตายตัว เช่นเดียวกับ การประกอบอาชีพอย่างหนึ่ง กำหนดตารางเวลาประจำสัปดาห์ วันเวลาไหนจะทำอะไร หากบังเอิญพลาดกำหนดไปบ้างไม่เป็นไร แต่ต้องหาเวลาอื่น ๆ มาชดเชยเวลาเรียนที่เสียไปในตอนหลัง

2. เรียนเป็น คือ อ่านหนังสือเป็น มีนิสัยรักการอ่าน อ่านหนังสือได้เร็วและสามารถจับใจความได้ รู้หลักการอ่านหนังสือ อ่านเอาความคิดจากเรื่องที่ได้อ่าน จับแนวคิด จับประเด็นหลักของเรื่อง จับหัวข้อสำคัญว่ามีอะไรบ้างให้ได้ทั้งหมด และสามารถสรุปเรื่อง ที่อ่านด้วยวาจา และสรุปด้วยการเขียนบันทึกย่อ ในการจดบันทึกย่อจากการฟัง ต้องฟังให้รู้เรื่องก่อนที่จะจดไม่ใช่จดทุกคำพูด

3. เตรียมตัวล่วงหน้าและค้นคว้าเพิ่มเติม คนที่เรียนเก่งจะอ่านหนังสือล่วงหน้าก่อนเข้าเรียน จะมีความรู้แตกฉานเมื่อเข้าเรียนและมีอะไรได้ซักถามเพิ่มเติม หลังการเรียนทบทวนและค้นคว้าเพิ่มเติม

รัชดาทิพย์ ทองสวัสดิ์ (2530: 2-4) ได้สัมภาษณ์ สุภาพ บุญหล้า บัณฑิตศึกษานิเทศน์ อันดับ 2 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2529 ถึงแนวทางในการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จมีสาระสำคัญดังนี้

1. กำหนดเป้าหมาย คือ ความสำเร็จการศึกษา มีความอดทน อุทิศทวิริยะพยายาม เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ นั้นเป็นหลักหรือแนวทางเพื่อยึดถือปฏิบัติ

2. วางแผนการศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติ ตามแผน ขั้นประเมินผลการเรียน

2.1 ขั้นวางแผน จะต้องเริ่มวางแผนการเรียนของตัวเอง ตั้งแต่ยังไม่เริ่มเรียน จะต้องวางแผนตั้งแต่เรื่องใหญ่ ๆ ลงมาหาเรื่องย่อยเป็นลำดับ กระบวนการต่าง ๆ จะต้องถูกจัดอยู่ในแผนทั้งหมดอย่างเป็นระบบ

สิ่งที่ต้องควรคำนึงคือ

1. ตั้งเป้าหมายการเรียน (เกรด)
2. ค้นหาปัญหาที่จะเป็นอุปสรรคต่อการเรียน เช่น ปัญหาเวลา ทุน ปัจจัยสนับสนุนว่าแผนจะมีความเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหน

3. ค้นหาแนวทางที่จะนำไปสู่เป้าหมาย ให้บรรลุผลสำเร็จ

2.2 ขั้นปฏิบัติตามแผน มีหลักและวิธีการเรียนคือ

1. เข้าฟังคำบรรยาย (ถ้ามีเวลา) โดยอ่านหนังสือไปก่อนล่วงหน้า ตั้งใจฟังคำบรรยายพร้อมทำความเข้าใจ จดบันทึกไปด้วยและทบทวนบทเรียนที่ได้เรียนไปแต่ละวัน

2. จดบันทึกทำโน้ตย่อในแต่ละวิชา

3. ฝึกหัดทำแบบฝึกหัด เพื่อฝึกฝนตนเอง ฝึกหัดตั้งคำถามไว้ โดยเฉพาะวิชาที่ข้อสอบเป็นแบบอัตนัย หาแนวข้อสอบเก่า ๆ มาฝึกหัดทำ

4. ทำตารางเวลาในการอ่านหนังสือ

5. อ่านหนังสืออื่น ๆ เพิ่มเติมนอกเหนือจากตำราที่กำหนด

2.3 ขั้นการประเมินผลการเรียน การประเมินผลการเรียนมี 2 ประการ

1. ประเมินก่อนการสอบ ว่าตนเองมีความพร้อมแค่ไหน โดยประเมินเป็นระยะ ๆ เท่าที่โอกาสอำนวย โดยนำข้อสอบเก่ามาใช้ ทำแบบฝึกหัดท้ายบท หรือ

อาจแก้ปัญหาที่ตนเองตั้งขึ้นเอง ถ้าพบข้อบกพร่องตรงไหน แก้ไขโดยการฝึกฝนตนเองใหม่ จนกว่าจะพร้อมอย่างมั่นใจ

2. ประเมินผลหลังสอบเสร็จในแต่ละเทอม นำข้อผิดพลาดและข้อบกพร่องมาแก้ไข พยายามหาสาเหตุแล้วนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนการเรียนในเทอมต่อไป เพื่อป้องกันมิให้มีข้อผิดพลาดนี้เกิดขึ้นอีก

กล่าวได้ว่า การจัดการด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การที่นักศึกษามีความสำนึกในบทบาทและหน้าที่ของตน มีเป้าหมายของชีวิตที่แน่นอน วางแผนการเรียนอย่างเป็นขั้นตอน มีระเบียบวินัย และรู้จักวิธีที่จะเรียน มีความเพียรพยายามและมุ่งความสำเร็จเป็นที่ตั้ง

สรุปท้ายบท

ทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นทักษะพื้นฐานสำหรับการศึกษาของทุกคน และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เพราะการศึกษาในระดับนี้เน้นให้นักศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเป็นหลัก นักศึกษาที่ศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงต้องเป็นผู้มีทักษะที่ดีทั้งในด้านทักษะการวางแผนการศึกษา ทักษะการฟัง การอ่าน การเขียน การจำ การสอบ และทักษะการค้นคว้าหาข้อมูล ซึ่งทักษะเหล่านี้สามารถเรียนรู้ได้ด้วยการฝึกฝน และเสริมสร้างลักษณะนิสัย การเรียนรู้ด้วยตนเอง

การศึกษาในระดับอุดมศึกษา นอกจากจะมีทักษะพื้นฐานการศึกษาแล้ว นักศึกษาจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของสถาบันการศึกษา ซึ่งได้แก่เพื่อนนักศึกษา บริการทางวิชาการและกิจกรรมต่างๆ ที่มหาวิทยาลัยจัดไว้ได้ ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดต่อไปในบทที่ 2

หนังสืออ่านประกอบ

ประธาน วัฒนวานิชย์, บรรณาธิการ **เรื่องไม่ยากถ้าอยากเรียนเก่ง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529. หน้า 11-25.

Maddox, Harry. **How to Study**. New York: Fawcett Premier, 1983. pp.11-21.